

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 378.147:002.1]:004

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.3.1>

Л. С. ГЕРАСИМЮК

старший викладач,

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права», м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: lesya.ukr04@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2419-4412>

Л. М. ТАРАСІЮК

старший викладач,

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права», м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: ludamt@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6034-0603>

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

У статті висвітлено питання формування цифрової компетентності як важливої складової професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства у системі вищої освіти. Проаналізовано сутність цифрової компетентності, її компоненти. Визначено й охарактеризовано принципи формування цифрової компетентності майбутніх фахівців із документознавства, зокрема: цілісність, послідовність, активна діяльність, неперервність, самоосвіта. Проаналізовано умови, що сприяють ефективному формуванню цифрової компетентності майбутніх документознавців у ЗВО: оновлення освітніх програм; практична спрямованість навчання; функціонування електронних платформ і середовищ, упровадження електронних освітніх ресурсів; розвинута ІТ-інфраструктура ЗВО.

Визначено сучасні засоби, що сприяють формуванню цифрової компетентності, зокрема: інтерактивні, мультимедійні та хмарні технології, гейміфікація, мобільні додатки тощо. Ефективними методами і формами, які слід використовувати в освітньому процесі, є: онлайн-лекції, використання електронних освітніх курсів, наставництво, тренінги, проблемно-пошуковий виклад інформації, презентації, творчі проекти та інші.

Акцентовано на важливості постійного розвитку і вдосконалення цифрової компетентності викладачів ЗВО за допомогою онлайн-курсів, вебінарів, тренінгів тощо.

Зроблено висновок, що сучасні умови вимагають оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства. Зокрема, ЗВО повинні звертати особливу увагу на оновлення освітніх програм, які враховують сучасні тенденції і технології у сфері документознавства, а саме цифровізацію, забезпечення доступу до сучасних технологій та інфраструктури, підвищення кваліфікації викладачів у сфері цифрових технологій, а також сприяти мотивації студентів до оволодіння цифровими знаннями та навичками.

Ключові слова: цифрова компетентність, фахівець з документознавства, професійна підготовка, заклад вищої освіти, цифровізація.

Поставлення проблеми. На сучасному етапі світ перебуває у процесі цифрової трансформації, що суттєво впливає на всі сфери життя. Зокрема, в останні роки спостерігається цифровізація документообігу. Відповідно важливою складовою професійної компетентності фахівців із документознавства є цифрова компетентність. Для того, щоб сучасний документознавець володів достатніми навичками для роботи у цифровому середовищі, слід фор-

мувати цифрову компетентність ще під час навчання у ЗВО.

Аналіз попередніх досліджень. Як показав аналіз останніх досліджень, проблема формування цифрової компетентності майбутніх фахівців усе більше привертає увагу науковців, що пов'язано зі стрімким розвитком цифрових технологій. Зокрема, цій проблемі присвячені праці Г. Генсерук, О. Плужник, О. Хмельницької, Ж. Чернякової та ін. Проте на сьогодні

питання формування цифрової компетентності майбутніх документознавців залишається недостатньо вивченим.

Метою статті є дослідження особливостей формування цифрової компетентності майбутніх документознавців у процесі професійної підготовки.

Результати та дискусії. Цифрова компетентність є одним із ключових аспектів розвитку громадян в епоху цифрових технологій. Особливу роль вона відіграє у професійній підготовці майбутніх документознавців. Дослідження означеної проблеми потребує уточнення сутності таких понять, як «компетентність», «цифрова компетентність».

Учені Ю. Поскрипко та О. Данченко «компетентність» визначають як «наявність специфічних фахових компетенцій, неспецифічних особистісних компетенцій, установок, досвіду і досягнень з певного фаху (напряму діяльності) та вміння правильно і своєчасно їх використовувати у процесі фахової діяльності з метою досягнення фахових цілей, вирішення фахових задач та розуміння і прогнозування перспектив» [Поскрипко : 122].

Слід розрізняти поняття «компетентність» і «компетенція». На сьогодні не існує єдиного підходу щодо визначення цих категорій. Часто ці терміни вживають як синоніми, однак вони мають різне значення. На нашу думку, компетенція є сукупністю знань, умінь, навичок, необхідних для виконання конкретних завдань чи вирішення певних проблем. Компетентність – це здатність ефективно застосовувати ці компетенції у різних ситуаціях і досягати бажаних результатів.

На думку вчених, цифрова компетентність є комплексом знань, умінь і навичок, які є необхідними для ефективного та відповідального використання цифрових інструментів і технологій у сучасному світі [Su J]. У Рамці цифрової компетентності для громадян України термін «цифрова компетентність» визначено як «інтегральна характеристика особистості, яка динамічно поєднує знання, уміння, навички та ставлення щодо використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, роботи, участі в суспільному житті, відповідно до сфери компетенцій, належним чином (безпечно, творчо, критично, відповідально, етично)» [Рамка : 52–53].

Слід відзначити, що поряд із поняттям «цифрова компетентність» (digital competence) часто використовують термін «цифрова грамотність» (digital literacy). На сьогодні серед учених немає єдиною думки щодо трактування і розрізнення цих категорій. Під цифровою грамотністю розуміють базові уміння працювати з сучасною технікою та володінням ІКТ [Чернякова : 114]. Це включає навички роботи з текстовими процесорами, пошуковими системами, соцмережами тощо. Цифрова грамотність зазвичай спрямована на повсякденне використання цифрових технологій.

Цифрова компетентність охоплює більший обсяг знань і навичок, які дозволяють людині використовувати цифрові технології у різних галузях. Вона включає в себе розуміння принципів роботи цифрових технологій, здатність аналізувати й оцінювати інформацію з різних джерел, критично мислити щодо технологій та їхнього впливу на суспільство, забезпечення кібербезпеки тощо. Таким чином, цифрова компетентність орієнтована на більш глибоке розуміння і практичне використання технологій, що дозволяє адаптуватися до змін у технологічному середовищі та використовувати технології більш стратегічно і критично.

Як зауважує Г. Феллон, цифрова компетентність – це більше, ніж просто знання про те, як користуватися пристроями і програмами, це також знання, що пов'язані з правовими, етичними і цифровими аспектами безпеки [Феллон].

Ми живемо у суспільстві, яке дедалі більше цифровізується, тому кожен громадянин повинен володіти цифровою компетентністю. Базуючись на цьому твердженні, виокремлюють такі сфери цифрової компетентності: «основи комп'ютерної грамотності, інформаційна грамотність, уміння працювати з даними, створення цифрового контенту, комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві, безпека в цифровому середовищі, розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя» [Рамка : 9].

У контексті документознавства цифрова компетентність передбачає вміння користуватися цифровими інструментами, вміння критично оцінювати інформацію з мережі «Інтернет», розуміння принципів інформаційної безпеки, володіння спеціальними знаннями про електронний документообіг, цифрові архіви, правові аспекти електронних документів тощо.

Учена О. Плужник виокремлює такі ключові компетенції майбутніх документознавців:

- вміння підбирати, аналізувати, обробляти і використовувати необхідну інформацію;
- вміння спілкуватися за допомогою засобів онлайн-комунікації;
- знання основ програмування для створення програм, щоб спростити діловодні процеси;
- володіння навичками захисту інформації, персональних даних, а також ПК від загроз пошкодження/викрадення;
- навички вирішення проблем із комп'ютерною технікою [Плужник : 339].

Формування цифрової компетентності майбутніх документознавців базується на ряді принципів, котрі допомагають забезпечити ефективний процес підготовки фахівців у цій галузі. Серед них варто виокремити такі:

- *цілісність* – це означає, що всі компоненти цифрової компетентності розвиваються одночасно і паралельно;
- *послідовність*, що визначається поступовим переходом від основ до більш складних аспектів цифрової компетентності;
- *активна діяльність*, що включає у себе формування цифрової компетентності під час безпосередньої практичної діяльності;
- *неперервність*, що виявляється у постійному дослідженні новітніх цифрових технологій, які стрімко розвиваються;
- *самоосвіта* – означає підтримку прагнення здобувача освіти до осмислення особистісної значимості в оволодінні професійними навичками через удосконалення цифрової компетентності, потреби у власній самореалізації.

Формування цифрової компетентності у ЗВО вимагає комплексного підходу і врахування різних аспектів. Як відзначає Г. Генсерук, «важливо передумовою формування цифрової компетентності є готовність майбутніх фахівців до оволодіння й застосування цифрових технологій» [Генсерук : 13].

Серед умов, які сприяють ефективному формуванню цифрової компетентності майбутніх документознавців можемо виокремити такі:

- оновлення освітніх програм із урахуванням останніх тенденцій у сфері документознавства і цифрових технологій;
- практична спрямованість навчання, що передбачає завдання, які дозволяють студентам

застосовувати теоретичні знання на практиці. Це включає роботу з конкретними програмами, інструментами та методами обробки і зберігання документів;

- функціонування електронних платформ і середовищ для обміну досвідом, упровадження електронних освітніх ресурсів;
- розвинута ІТ-інфраструктура ЗВО (наявність апаратного, програмного забезпечення, цифрових лабораторій, швидкісного Інтернету, інформаційно-освітніх середовищ тощо).

На нашу думку, зазначені вище умови, допоможуть забезпечити якісне та практичне навчання майбутніх документознавців з орієнтацією на сучасні цифрові виклики.

На думку О. Хмельницької та Л. Ткаченко, інтерактивні, інформаційно-комп'ютерні, мультимедійні та хмарні технології, гейміфікація сприяють розвитку цифрової компетентності майбутніх фахівців [Хмельницька : 91]. Д. Вербо́вський та О. Олексюк вважають, що засоби гейміфікації формують у студентів уміння використовувати цифрові технології, вчать аналізувати отримані дані з кількох джерел одночасно, критично мислити, відстоювати власну точку зору, а також працювати з інформацією поданою у різних видах [Вербо́вський : 7].

Ефективними методами і формами, які слід використовувати в освітньому процесі, є: онлайн-лекції, використання електронних освітніх курсів, наставництво, тренінги, проблемно-пошуковий метод, презентації, творчі проекти, організація освітнього процесу через дистанційні платформи і мобільні додатки та інші [Хмельницька : 91].

На нашу думку, у процес підготовки майбутніх документознавців вадливо включати практичні завдання з використання цифрових технологій, сприяти розвитку аналітичних здібностей і критичного мислення при оцінці якості та достовірності цифрової інформації.

Як підкреслюють вчені, для ефективного формування цифрової компетентності майбутніх фахівців викладачам ЗВО необхідно володіти високим рівнем означеної компетентності [Tondeur : 35]. Зокрема, вони повинні вміти застосовувати новітні цифрові засоби, створювати відповідне середовище для студентів, знати шляхи і способи безпечного поведіння у мережі «Інтернет», а також бути здатними

захищати особисту інформацію у цифровому просторі. Для цього важливо постійно оновлювати свої знання та навички у галузі цифрових технологій за допомогою онлайн-курсів, вебінарів, тренінгів тощо.

Слід відзначити, що нині багато країн світу перебувають у процесі розробки чи перегляду рамок цифрової компетентності, інструментів самооцінки та освітніх програм, щоб керувати підготовкою педагогів та їх безперервним професійним розвитком у цій сфері [Inamorato dos Santos].

Варто зауважити, що формування цифрової компетентності студентів неможливе без доступу до сучасних програм і технологій. Нині актуальною проблемою для багатьох ЗВО є недостатнє фінансування, що значно обмежує можливості щодо оновлення інфраструктури, закупівлі програм та обладнання для навчання майбутніх фахівців.

Таким чином, для ефективного формування цифрової компетентності майбутніх докумен-

тознавців ЗВО повинні звертати особливу увагу на оновлення освітніх програм, які враховують сучасні тенденції і технології у сфері документознавства, а саме цифровізацію; забезпечення доступу до сучасних технологій та інфраструктури, підвищення кваліфікації викладачів у сфері цифрових технологій, а також активно сприяти мотивації студентів до оволодіння цифровими знаннями та навичками.

Висновки. Цифрова трансформація сучасного світу ставить перед фахівцями з документознавства нові виклики та завдання. Для того, щоб вони були успішними фахівцями у цифровому середовищі, у ЗВО слід приділяти особливу увагу формуванню їх цифрової компетентності. Це допоможе забезпечити належний рівень підготовки майбутніх фахівців та зробить їх конкурентоспроможними на ринку праці.

Перспективним вважаємо дослідження рівня цифрової компетентності майбутніх фахівців із документознавства під час навчання у ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербо́вський Д., Олексюк В. Використання середовища гейміфікації у процесі розвитку фахової цифрової компетентності бакалаврів інформатики. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: 2022 (Безпечно середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення)*: зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 3 березня 2022 р.) Інститут цифровізації освіти НАПН України. Київ, 2022. С. 5–8.
2. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів. *Open educational e-environment of modern University*. 2019. № 6. С. 8–16.
3. Плужник О. Формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2021. № 1(13). С. 331–344. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-331-344>
4. Поскрипко Ю. А., Данченко О. Б. Компетенція і компетентність: консенсус. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. Вип. 3(55). С. 117–127. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-55-117-127>
5. Рамка цифрової компетентності для громадян України. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%A6%D0%A0%20%D0%A6%D0%A0.pdf
6. Хмельницька О., Ткаченко Л. В. Шляхи вдосконалення цифрової компетентності майбутніх педагогів під час організації освітнього процесу у закладі вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Педагогічні науки*. 2021. Вип. 1. С. 89–94.
7. Чернякова Ж. Змістова характеристика інформаційно-цифрової компетентності майбутнього вчителя Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 10(114). С. 112–123.
8. Falloon G. From digital literacy to digital competence: The teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*. 2020. 68(5). 2449–2472. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4/>
9. Inamorato dos Santos A, Chinkes E, Carvalho, Marco A. G., Solórzano Claudia M. V., Marroni Lilian S. The digital competence of academics in higher education: is the glass half empty or half full? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2023. 20:9.
10. Su J., Yang W. Digital competence in early childhood education: A systematic review. *Education and Information Technologies*. 2023. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11972-6>
11. Tondeur J., Howard S., van Zanten M., Gorissen, P., van der Neut, I., Uerz, D., Kral M. The HeDiCom framework: Higher Education teachers' digital competencies for the future. *Educational Technology Research and Development*. 2023. 71. 33–53. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10193-5>

REFERENCES

1. Verbovetskyi, D., Oleksiuk, V. (2022). Vykorystannia seredovyshcha heimyfikatsii u protsesi rozvytku fakhovoi tsyfrovoy kompetentnosti bakalavriv informatyky [Using the gamification environment in the process of developing the professional digital competence of bachelors of informatics]. *Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia novoi ukrainskoi shkoly: 2022 (Bezpechne seredovyshche dlia uchniv ta vchyteliv: vyklyky ta praktychni rishennia): zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. seminaru (Kyiv, 3 bereznia 2022 r.)* Instytut tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy. Kyiv, pp. 5–8 [in Ukrainian].
2. Henseruk, H. R. (2019). Tsyfrova kompetentnist yak odna iz profesiino znachushchykh kompetentnostei maibutnikh uchyteliv [Digital competence as one the professionally important competencies of future teachers]. *Open educational e-environment of modern University*, 6, 8–16 [in Ukrainian].
3. Pluzhnyk, O. (2021). Formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti u maibutnikh fakhivtsiv iz dokumentoznavstva ta informatsiinoi diialnosti [Formation of digital competence of future specialists of documentation and information activities]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, 1(13), 331–344. doi: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-331-344> [in Ukrainian].
4. Poskrypko, Yu. A., Danchenko, O. B. (2019). Kompetentsiia i kompetentnist: konsensus [Competence and competency: consensus]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 3(55), 117–127. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-55-117-127> [in Ukrainian].
5. Ramka tsyfrovoy kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy [Digital competence framework for Ukrainian citizens]. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoy-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf [in Ukrainian].
6. Khmelnytska, O., Tkachenko, L. V. (2019). Shliakhy vdoskonalennia tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh pedahohiv pid chas orhanizatsii osvitnoho protsesu u zakladi vyshchoi osvity [Ways of improving future teachers, digital competence while organizing the educational process at an establishment of higher education]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia : Pedahohichni nauky*, 1, 89–94 [in Ukrainian].
7. Cherniakova, Zh. (2021). Zmistova kharakterystyka informatsiino-tyfrovoy kompetentnosti maibutnoho vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly [Content characteristics of information and digital competence of the future teacher of the new Ukrainian school]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 10(114), 112–123 [in Ukrainian].
8. Falloon G. (2020). From digital literacy to digital competence: The teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development*, 68(5), 2449–2472. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4> [in English].
9. Inamorato dos Santos A, Chinkes E, Carvalho , Marco A. G., Solórzano Claudia M. V., Marroni Lilian S. (2023). The digital competence of academics in higher education: is the glass half empty or half full? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, № 20:9 [in English].
10. Su J., Yang W. (2023). Digital competence in early childhood education: A systematic review. *Education and Information Technologies*. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11972-6> [in English].
11. Tondeur J., Howard S., van Zanten M., Gorissen, P., van der Neut, I., Uerz, D., & Kral, M. (2023). The HeDiCom framework: Higher Education teachers' digital competencies for the future. *Educational Technology Research and Development*, 71, 33–53. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10193-5> [in English].

L. S. HERASYMIUK

Senior Lecturer,

Private Higher Education Institution Academy of Recreational Technologies and Law, Lutsk, Ukraine

E-mail: lesya.ukr04@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2419-4412>

L. M. TARASIUK

Senior Lecturer,

Private Higher Education Institution Academy of Recreational Technologies and Law, Lutsk, Ukraine

E-mail: ludamt@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6034-0603>

**FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE AS A COMPONENT
OF THE PROFESSIONAL TRAINING
OF THE FUTURE DOCUMENTATION SPECIALIST**

The article highlights the issue of forming digital competence (DC) as an important component of the professional training of future documentation specialist in the higher education system. The essence of DC and its components are analyzed. The principles of forming the DC of future documentation specialist are defined and characterized, in particular: integrity, consistency, active activity, continuity, self-education. The conditions that contribute to the effective formation of DC of future documentation specialist in HEI are analyzed: updating of educational programs; practical focus of training; functioning of electronic platforms and environments, implementation of electronic educational resources; developed IT infrastructure of HEI.

Modern tools that contribute to the formation of DC are identified, in particular: interactive, multimedia and cloud technologies, gamification, mobile applications etc. Effective methods and forms that should be used in the educational process are: online lectures, use of electronic educational courses, mentoring, trainings, problem-searching presentation of information, presentations, creative projects and others.

Emphasis is placed on the importance of continuous development and improvement of the DC of teachers of HEI with the help of online courses, webinars, trainings etc.

It was concluded that modern conditions require updating approaches to the professional training of future documentation specialist. In particular, it is necessary to update educational programs, taking into account the digitalization of document studies, to ensure students' access to modern technologies and infrastructure, to improve the qualifications of teachers in the field of digital technologies, to promote the motivation of students to acquire digital knowledge and skills.

Key words: digital competence, documentation specialist, professional training, higher education institution, digitalization.